

Annika Lund

MILJÖREDOVISNING

En studie bland företag i Österbotten

Företagsekonomi och turism

2010

FÖRORD

Detta arbete är skrivet vid Vasa Yrkeshögskola under år 2010. Arbetet påbörjades under hösten 2009, men skrivandet avtog på grund av att jag fick anställning vid ett företag. Jag påbörjade mitt skrivande igen under våren 2010 och arbetet färdigställdes under hösten 2010. Arbetet tog längre tid att utföra än vad som var planerat, men nu får jag fortsätta med andra projekt. Jag vill rikta ett stort tack till alla företag som ställde upp och hjälpte mig med mitt arbete, samt till min handledare Anna-Lena Berglund.

Vasa den 21 november 2010

Annika Lund

VASA YRKESHÖGSKOLA

Utbildningsprogrammet för företagsekonomi

ABSTRAKT

Författare	Annika Lund
Lärdomsprovets titel	Miljöredovisning: En studie bland företag i Österbotten
År	2010
Språk	svenska
Sidantal	61 + 1 bilaga
Handledare	Anna-Lena Berglund

Detta lärdomsprov är en undersökning bland företag i Österbotten och hur de förhåller sig till miljöredovisning. Undersökningen handlar om hur företagen miljöredovisar och vilka miljöledningssystem de använder sig av. Jag har undersökt fem olika branscher och jämfört företagen med varandra i deras miljöredovisning. Miljöredovisning är ett aktuellt ämne, eftersom konsumenterna blir mera kräsna i val av produkter och söker efter miljövänliga alternativ.

Syftet med undersökningen var att ta reda på, hur företagen miljöredovisar och i vilken utsträckning de gör det.

I teoridelen behandlas bland annat miljöskyddslagen, under vilka poster man kan redovisa för miljön i bokslutet samt olika miljöledningssystem. Till teoridelen har jag använt information ur böcker och webbsidor. Den empiriska delen består av en kvalitativ undersökning, där jag har intervjuat personer som ansvarar för miljöredovisning i de utvalda företagen. Frågorna behandlar vilka miljöledningssystem företagen använder sig av, på vilket sätt de redovisar och de upplever miljöredovisning.

Resultaten visar att det är vanligt att företagen i Österbotten använder sig av miljöredovisning. Miljöredovisningens utsträckning varierar i olika branscher, eftersom de på olika sätt påverkar miljön. De företag som jag har intervjuat, har upplevt att miljöredovisning är något positivt.

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCE

Utbildningsprogrammet för företagsekonomi

ABSTRACT

Author	Annika Lund
Title	Environmental Accounting: A study among companies in Ostrobothnia
Year	2010
Language	Swedish
Pages	61 + 1 appendix
Name of Supervisor	Anna-Lena Berglund

This thesis is a study among companies in Ostrobothnia and how they are doing their environmental accounting. The study is a research about what environmental management systems (EMS) they are using and what items they are presenting in their environmental accountings. I have investigated five different lines of business and compared the companies' environmental accountings. Environmental accounting is a current subject because the consumers have bigger requirements in their choice of products and they are looking for environmentally friendly alternatives.

The purpose for this thesis is to find out if the companies are doing environmental accounting, and if so, how much they account for.

The theory part consist of the law of environment, how to account for the environment and different environmental management systems. In the theory part I have used information from books and websites. The empirical part consists of a quantitative survey and I have interviewed the person who is in charge for the environmental accounting in the company. The questions in the survey cover the companies' environmental management systems, how they are doing their environmental accountings and how they experience the environmental accounting.

The results show that environmental accounting is very common in Ostrobothnia. The extent of environmental accounting varies depending on the industry, because the industries affect the environment in different ways. The companies that I have interviewed experience the environmental accounting as a good thing.

Keywords Environmental Accounting, EMS, ISO 14001, EMAS, UNEP

INNEHÅLL

FÖRORD

ABSTRAKT

ABSTRACT

1	INLEDNING	8
1.1	Problemformulering	9
1.2	Syfte	9
1.3	Avgränsning	9
1.4	Metoder	9
2	VARFÖR MILJÖREDOVISNING	10
2.1	Vilka använder miljöredovisning?	10
2.2	Till vem riktar sig miljöredovisning?	10
3	MILJÖSKYDDSLAGSTIFTNING	12
3.1	Miljöskyddslag	12
3.2	Miljöskyddsförordning	13
3.3	Utsläppshandel	14
4	MILJÖBOKSLUT	16
4.1	Hur man redovisar för miljön	16
4.2	Miljörapporteringen i bokföringen	17
4.2.1	Verksamhetsberättelsen	17
4.2.2	Resultaträkning	18
4.2.3	Balansräkning	19

4.2.4	Noter.....	20
5	ECOSTART	21
6	ISO 14001	22
6.1	Krav för ISO 14001.....	22
6.2	Miljöaspekter.....	22
6.3	Dokumentation.....	24
7	EMAS.....	26
7.1	Införandet av EMAS i företag.....	26
7.2	Fördelarna med EMAS	28
7.3	Planering för verksamheten.....	29
7.4	Rapportering.....	29
7.5	Marknadsföring	30
8	EMAS EASY	31
8.1	Övergången till EMAS Easy systemet.....	31
8.2	EMAS Easy i praktiken.....	32
9	UNEP	35
9.1	UNEP:s verksamhet	35
9.2	Riktlinjer för miljöredovisning	35
10	EMPIRISK DEL	38
10.1	Urvalskriterier	38
10.2	Metoder	38

11	FÖRETAGEN I UNDERSÖKNINGEN.....	39
11.1	Ab Vasa Elektriska Oy.....	39
11.2	Oy Alholmens Kraft Ab.....	39
11.3	Ab Stormossen Oy	39
11.4	Ab Ekorosk Oy.....	39
11.5	Oy Ahola Transport Ab.....	40
11.6	Oy Scandic Trans Ab	40
11.7	Oy Simons Element Ab.....	40
11.8	Oy Snellman Ab.....	40
11.9	Oyj Atria Abp.....	41
12	RESULTAT AV UNDERSÖKNINGEN	42
12.1	Eldistributionsbranschen	42
12.1.1	Företagens egna åsikter	43
12.2	Avfallshantering	45
12.2.1	Företagens egna åsikter	46
12.3	Transportbranschen	48
12.3.1	Företagens egna åsikter	50
12.4	Hus-leverantörs branschen	52
12.4.1	Företagets egna åsikter	53
12.5	Livsmedelsbranschen	53
12.5.1	Företagens egna åsikter	55

13	SAMMANFATTNING.....	58
	KÄLLFÖRTECKNING.....	61
	BILAGA	

1 INLEDNING

I dagens samhälle har vi blivit mer och mer miljömedvetna. Vi har blivit mera medvetna om industrins påverkan på miljön och mera kräsna i vårt val av produkter. Konsumenterna vill ha mera information om produkterna som de använder och söker efter en miljövänlig produkt. De blir även mer och mer intresserade av produkternas livscykel. För företagen innebär detta, att de behöver beakta vilka inverkningar de har på miljön, eftersom det har blivit ett konkurrensredskap. Företagen använder sig av olika miljöledningssystem och publicerar vilka miljöcertifikat de har för att visa deras miljöarbete. För företagen finns idag många olika miljöledningssystem, bl.a. de två certifierade miljöledningssystemen ISO 14001 och EMAS.

Eftersom miljöredovisning är en frivillig redovisning, kan företagen själva välja hur många punkter de redovisar för eller om de överhuvudtaget väljer att redovisa något. Rekommendationer från bokföringsnämnden i Finland är, att man gör en miljöredovisning ifall det har en väsentlig inverkan på företagets ställning och resultat.

Undersökningar om vår världs välmående publiceras ofta vilket även inverkar på vårt köp beteende, alla vill bidra till en bättre miljö. I en undersökning gjord av WWF visar, att Finlands ekologiska fotavtryck växer sig allt större. Enligt undersökningen förbrukar varje finländare naturresurser på en areal av 6,2 hektar. Orsaken till detta är att koldioxidavtrycket har ökat, man förbränner fossila bränslen, som t.ex. torv. Med mitt arbete kommer jag att undersöka hur företagen i Österbotten förhåller sig till att redovisa för t.ex. luftutsläpp och vilka åtgärder de har, för att minska på utsläppen. Eftersom det är mest börsnoterade bolag som gör miljöredovisningar, vill jag undersöka hur det ligger till med företagen i Österbotten och hur mindre företag förhåller sig till miljöredovisning. <URL: <http://www.vasabladet.fi/Story/?linkID=129470>>

1.1 Problemformulering

Jag kommer att undersöka olika företagsbranscher i Österbotten. Jag kommer att forska i hur företagen i Österbotten använder sig av miljöredovisning och hur redovisar dem det? I vilken utsträckning använder företagen miljöredovisning och är det någon skillnad mellan företagsbranscherna vad man redovisar för?

1.2 Syfte

Jag vill lära mig mera om miljöredovisning och hur man tillämpar miljöredovisning i praktiken, hur man kan redovisa för miljön och vilka principer, metoder och system som finns för att genomföra miljöredovisning.

1.3 Avgränsning

Jag har valt att avgränsa mitt arbete till hur företagen påverkar den yttre miljön. Jag kommer att ta upp vilka miljöledningssystem som företagen kan använda sig av för att bidra till en bättre miljö, samt lagar och paragrafer för miljöproblem.

1.4 Metoder

I mitt arbete kommer jag att använda mig av elektroniska och skriftliga källor. Jag kommer att undersöka företagens årsredovisningar för att se hur de redovisar för miljön. Jag kommer även att göra intervjuer med de företag som jag har valt ut.

2 VARFÖR MILJÖREDOVISNING

Miljöredovisning är ett viktigt redskap för att man ska förstå vilken inverkan ekonomin har på miljön. Miljöredovisning ger en inblick i hur naturresurser bidrar till en god ekonomi och samtidigt vilka kostnader förorening orsakar.

Miljöredovisning kan även omnämnas som miljövänlig bokföring, resursbokföring, integrerad ekonomi och miljöbokföring. <URL: www.unpei.org/PDF/.../Environmental-accounting.pdf>

2.1 Vilka/ Vem använder miljöredovisning?

Det är främst de stora börsnoterade bolagen som använder sig av miljöredovisningen, men även de mindre bolagen har börjat använda sig av miljöredovisning. I den globala ekonomin är för tillfället en av de stora trenderna en ökande standardisering av produkter, processer, ledning och information. Konsumenter börjar söka efter produkter globalt och det innebär att märken, standarder, ledningsverktyg och kontrollsystem blir en viktig konkurrensfaktor. Det som även stöder trenden är miljöinriktning i statliga program och miljöinköpsprogram för företag. Denna trend kommer även att ha direkta och dagliga effekter på små och stora företag på den europeiska marknaden i den världsomfattande distributionskedjan.

<URL: <http://www.emas.se/EMAS-Easy/om/>>

2.2 Till vem riktar sig miljöredovisning?

Under 90-talet var det en kraftig ökning i antalet företag, som valde att redovisa miljöinformation i årsredovisningarna eller i en separat miljöredovisning. Miljöredovisningarna på 1990-talet riktade sig främst till företagens anställda, närboende och industrikunder. Under de följande åren blev industrikunderna ersatta med aktieägarna som en av de viktigaste målgrupperna som företagen riktade sin miljöredovisning till. De anställda och närboende var fortfarande de primära mottagarna av miljöredovisningen, medan finansiella aktörer, konsumenter, akademiker och skolor var lägst prioriterade.

Under senare år har det skett en förskjutning av vem företagen riktar sig till, och nu är det i första hand till de institutionella användarna som kunder, leverantörer och myndigheter som man riktar sig till. Problemet med redovisningarna är att det inte går att framställa en redovisning som tillgodoser allas behov. Företagen har därför börjat publicera externa miljöredovisningshandlingar som tillgodoser olika intressentgruppers behov. (Bergström, Catasús, Ljungdahl 1998, 24-28)

Typ av redovisning	Primära målgrupper
Miljöinformation i årsredovisning	Finansiella aktörer, större kunder
Separat miljöredovisning	Kunder, anställda, opinionsbildare
EMAS redovisning	Kunder, anställda (lokalt), närboende, myndigheter
Miljörapport enligt miljöskyddslagen	Myndigheter

Tabell 1. Vilken typ av redovisning företagen använder sig beroende på målgrupp (Bergström m.fl. 1998, 26)

I en undersökning gjord av UNEP visade det sig att företagsrepresentanterna var av den åsikten att miljöredovisning primärt är ett imagebyggande och förtroendeskapande verktyg. Företagsrepresentanterna trodde inte heller att mottagarna av miljöredovisningen granskar redovisningen så noggrant utan istället använder den som ett redskap för att söka fram allmän information om företaget och dess miljöpåverkan. (Bergström m.fl. 1998, 24-28)

3 MILJÖSKYDDSLAGSTIFTNING

Miljöskyddslagen trädde ikraft 04.02.2000 och den ska bidra till att vi på ett bättre sätt ska lyckas med att uppnå målen med att skydda miljön från föroreningar. Miljöskyddslagen ska förebygga miljöföroreningar och samtidigt minska olägenheter som kan orsakas av dessa. Med lagen vill man säkra att miljön är hälsosam och trivsamt samt att den i ett ekonomiskt avseende används på ett hållbart sätt. Man vill förebygga uppkomsten och skadliga verkningar av avfall, och se till att dessa aktiviteter som orsakar miljöföroreningar ska beaktas och utvärderas ur ett övergripande perspektiv.

<URL: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=48459&lan=sv>>

Miljöskyddslagen ska bidra till att allmänheten på ett bättre sätt ska kunna påverka beslut angående miljön. Samtidigt ska det leda till att man nyttjar naturtillgångarna på ett hållbart sätt. Med lagen vill man bekämpa klimatförändringar och bidra till en hållbar utveckling. Verksamheter som innebär risk för att miljöförorening uppstår ska ha miljötillstånd <URL: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=48459&lan=sv>>

3.1 Miljöskyddslag

Miljöskyddslagen ska tillämpas på verksamheter som orsakar eller kan orsaka förorening av miljön. Lagen tillämpas även på verksamheter som ger upphov till avfall, återvinning och behandling av avfall.

<URL: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2000/200000086>>

Definitioner

I miljöskyddslagen avses förorening av miljön vara utsläpp eller deponering av ämnen som orsakas av mänsklig verksamhet. Detta kan vara till exempel energi, buller, skakning, strålning, ljus värme eller lukt. Föroreningen uppstår om dessa ämnen i sig själv eller tillsammans med andra ämnen förorsakar att:

- Besvär för hälsan eller naturen och dess funktioner uppstår
- Hinder för utnyttjande av naturresurser uppstår

- Den allmänna trivsels i miljön minskar
- Skador eller problem uppstår vid användandet av egendom
- Allmänna principer och skyldigheter

För verksamheter som medför risk för miljöförorening gäller följande principer:

- Förebygga negativ miljöpåverkan om det inte går att helt hindra den ska den minimeras
- Försiktighet och aktsamhet ska iakttas för att förhindra miljöförorening samt ta i beaktande risken för föroreningar och olycksrisken samt hur man kan förhindra olyckor och begränsa dess verkningar.
- Den bästa tillgängliga tekniken ska användas
- För att förhindra miljöförorening ska man använda ändamålsenliga och kostnadseffektiva åtgärdscombinationer. Detta gäller arbetsmetoder och valet av råvaror samt bränslen.

Den som utövar verksamheten ska tillräckligt känna till konsekvenserna och riskerna för miljön som orsakas av verksamheten. Verksamhetsutövaren ska även ha kännedom om, hur man kan minska verksamhetens negativa miljöpåverkan. Den som driver verksamheten ska vidta åtgärder vid orsakandet av miljöförorening eller om det finns ett överhängande hot mot miljön. Om förorening redan har uppstått ska man försöka begränsa den så att den blir så liten som möjligt.

<URL: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2000/200000086>>

3.2 Miljöskyddsförordning

Miljöskyddsförordningen är en kompletterande förordning till miljöskyddslagen. Miljöskyddsförordningen trädde i kraft 18.02.2000. Miljöskyddsförordningen behandlar vilka branscher som behöver miljötillstånd. Branscherna som ska ha miljötillstånd är följande:

- Skogs- och metallindustrin

- Energiproduktion
- Kemisk industri, samt tillverkning, hantering eller användning av kemikalier eller andra bränslen
- Malm och mineralbrytning, samt utvinning av mark substanser och torv
- Tillverkning av mineralprodukter
- Produktion eller behandling av skinn och textilier
- Tillverkning av livsmedel eller foder samt djurstall och fiskodling
- Trafik och behandling av avloppsvatten och avfallshantering

<URL:[http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2000/20000169?search\[type\]=pika&search\[pika\]=milj%C3%B6skyddsf%C3%B6rordning](http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2000/20000169?search[type]=pika&search[pika]=milj%C3%B6skyddsf%C3%B6rordning)>

3.3 Utsläppshandel

Lagen om utsläppshandel trädde i kraft den 04.08.2004 och syftet var att man på ett kostnadseffektivt och ekonomiskt sätt skulle bidra till att minska utsläppen av växthusgaser. Genom lagen verkställs utsläppshandelsdirektivet som kommer från Europaparlamentet. Ur verksamhetsutövarens synvinkel innebär det, att man måste ansöka om tillstånd för utsläpp av växthusgaser från en anläggning. Man måste även övervaka utsläppen, årligen göra en rapport om utsläppen och se till att rapporten kontrolleras.

<URL: <http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2004/20040683>>

Man ska årligen överlämna till utsläppshandelsmyndigheten det antal utsläppsrätter som motsvarar de totala utsläppen från anläggningen från föregående kalenderår. Verksamhetsutövaren ska sända in de uppgifter, som behövs för att fördela utsläppsrätterna och samtidigt ska han ansöka om dessa hos handels- och industriministeriet. Ifall det uppstår förändringar i anläggningens

verksamhet, ändringar som gäller övervakningen av utsläppen eller i fall om det blir ett byte av verksamhetsutövare ska dessa anmälas till utsläppsmyndigheten.

<URL: <http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2004/20040683>>

4 MILJÖBOKSLUT

För företagen har det blivit vanligt, att man presenterar miljöredovisningsrapporterna i samband med årsredovisningarna. En del företag har miljöredovisningen som en skild del i dessa, medan andra företag ger ut sin miljöredovisning med ett likartat utseende som årsredovisningshandlingarna. Den ges i detta fall ut vid samma tidpunkt som årsredovisningshandlingarna som en formell bilaga till dessa. (Bergström m.fl. 1998, 67-68)

4.1 Hur man redovisar för miljön?

För att kunna redovisa för miljön, måste man ha ett klarlagt objekt. Rapporterna måste handla om något konkret t.ex. en juridisk person, ett grönt område, ett ansvarsområde eller något som är avgränsat på ett tydligt sätt. Objektet är med andra ord något som vi vill mäta den hållbara utvecklingen på.

Orsaken till att miljöredovisning inte varit aktuellt att redovisa i företag förut beror på miljöproblemens nivå är beroende på storleken av företaget. I små företag är miljöfrågor ett individ problem och i stora företag är det globala problem.

För att underlätta för företagen att redovisa sina miljöfrågor, kan man dela upp redovisningsenheterna i två huvudgrupper.

A) Institutioner i samhället, t.ex:	B) Ett stycke natur, t.ex:
-Samhällssektorer, t.ex. "trafiken"	-Naturtyper
-Företag och andra juridiska perosner	-Avrinningsområden
-Administrativa/geografiska delar	-Kartblad
-Livsstilar	-Djur- eller växtarter

Tabell 2. Redovisningsenheterna i två huvudgrupper (Bergström m.fl. 1998, 70)

Faktorerna i kolumn A är den största orsaken till miljöförändringar i ett område. Faktorerna i kolumn A är de redovisningsenheter som man utgår från och faktorerna i kolumn B tillämpas om de har väsentlig påverkan för faktorerna i A:s hållbara utveckling. Stora företag följer linjeansvaret för miljöredovisning, det vill säga de redovisar för det, som bör redovisas för miljön. Det är viktigt att rapporterna från ett miljöredovisningssystem klargör, hur redovisningsenheterna är definierade. Företagen kan även göra en livscykelanalys, genom att man ser till den totala miljöpåverkan för en produkt från vaggan till graven. Genom denna metod kan man minska miljöstörningarna för en produkt genom att identifiera var miljöpåverkan sker i produktens livscykel. (Bergström m.fl. 1998, 69-70)

4.2 Miljörapporteringen i bokföringen

Bokföringsnämnden har den 24.10.2006 gett ut en allmän anvisning av redovisning, värdering och lämnande av upplysningar om miljöaspekter i årsbokslut. Anvisningarna ska ge handledning till de bokföringsskyldiga om hur man kan redovisa, värdera och lämna upplysningar om miljöaspekter som en del av den lagstadgade bokslutsinformationen. Anvisningarna är en rekommendation om hur man kan redovisa för miljö, eftersom miljöredovisningen är frivillig. Miljörisker och miljöförpliktelser utreds på ett enhetligt sätt, för att underlätta jämförelsen mellan bokslut och företagets ekonomiska ställning. Anvisningen tillämpas för bokföringsskyldiga vars verksamhetsresultat och ekonomiska ställning påverkas väsentligt av miljöaspekter.

< URL: <http://ktm.elinar.fi/ktm/fin/kirjanpi.nsf/Yleisohjeruotsi?openView>>

4.2.1 Verksamhetsberättelsen

När man ska rapportera i bokslutet om vilka miljöfaktorer som påverkar företagets resultat, rekommenderar bokföringsnämnden att man rapporterar om de faktorer som i väsentlig grad anknyter till företagets ekonomiska resultat eller ställning. De rekommenderar även att man ska ange miljöfaktorerna ifall de påverkar hur företagets verksamhet utvecklas. Om det finns faktorer som i väsentlig grad anknyter till resultatet eller den ekonomiska ställningen, ska man vid behov

komplettera och lämna ytterligare utredningar om dessa siffror. Faktorerna kan vara verksamhetsprinciper och miljösystem i anknytning till miljöaspekterna kring verksamheten, betydande miljöaspekter och förbättringar som blivit gjorda inom de viktigaste delområdena för miljöskydd. Man ska även uppge nivån på miljöskyddet i förhållande till existerande krav på miljöskyddet, samt de krav man har haft kännedom om samt uppgifter på nivån på miljöskyddet för miljöskyddsaspekter som är betydande för företagets karaktär och storlek. De uppgifter om miljöfaktorer som bokföringsnämnden rekommenderar att man tar med i verksamhetsberättelsen, är energiförbrukning, materialförbrukning, vattenförbrukning, utsläpp i luften, utsläpp i vattendrag, avfall och miljöutgifter.

<URL: <http://ktm.elinar.fi/ktm/fin/kirjanpi.nsf/Yleisohjeruotsi?openView>>

Utöver dessa faktorer kan företaget även publicera en frivillig, separat miljö- och samhällsansvarsrapport. Denna rapport ska överensstämma med de uppgifter som finns anknutna till miljön i bokslutet och verksamhetsberättelsen. <URL: <http://ktm.elinar.fi/ktm/fin/kirjanpi.nsf/Yleisohjeruotsi?openView>>

4.2.2 Resultaträkning

Miljökostnaderna behöver inte tas upp som en skild post i resultaträkningen. Om miljökostnaderna har en väsentlig inverkan på bokslutet ska miljökostnaderna specificeras i noterna till bokslutet. Exempel på vilka poster som miljökostnader kan ingå i resultaträkningen är:

Material och tjänster

- Material, förnödenheter och varor
- Köpta tjänster

Personalkostnader

- Löner och arvoden
- Lönebikostnader

Avskrivningar och nedskrivningar

- Avskrivningar enligt plan
- Nedskrivning av tillgångar bland bestående aktiva

Extraordinära poster

- Extra ordinära kostnader

Miljökostnaderna kan även ingå i poster som kostnader för inköp och tillverkning samt övriga rörelsekostnader.

<URL: <http://ktm.elinar.fi/ktm/fin/kirjanpi.nsf/Yleisohjeruotsi?openView>>

4.2.3 Balansräkning

I balansräkningen kan man aktivera och kostnadsföra en miljöutgift som har långtidsverkan under dess verkningstid. Aktiverade miljöutgifter behöver inte tas upp som en skild bokslutspost ibland aktiva i balansräkningen, men om de aktiverade miljöutgifterna har en väsentlig inverkan på den bild som ges av bokslutet, kan man specificeras mera i detalj i balansräkningen eller i dess bilagor. Miljöutgifterna kan även specificeras som noter till aktiva i balansräkningen. Miljöutgifterna kan ingå i bokslutsposterna under bestående aktiva t.ex. i immateriella tillgångar under utvecklingsutgifter eller immateriella rättigheter. Miljöutgifterna kan även ingå i bokslutsposten materiella tillgångar under posterna mark- och vattenområden, byggnader och konstruktioner, maskiner och inventarier eller under övriga materiella tillgångar.

< URL: <http://ktm.elinar.fi/ktm/fin/kirjanpi.nsf/Yleisohjeruotsi?openView>>

Miljöutgifter med långtidsverkan kan aktiveras och på detta sätt kostnadsförs som avskrivningar under dess verkningstid. Man behöver dock inte ta upp dessa som en skild bokslutspost bland aktiva, utan de kan ingå i bokslutsposterna under bestående aktiva och till exempel under följande poster:

Immateriella tillgångar

- Utvecklingsutgifter
- Immateriella rättigheter

Materiella tillgångar

- Mark- och vattenområden
- Byggnader och konstruktioner
- Maskiner och inventarier
- Övriga materiella tillgångar

<URL: <http://ktm.elinar.fi/ktm/fin/kirjanpi.nsf/Yleisohjeruotsi?openView>>

4.2.4 Noter

I noterna till bokslutet tar man med de tilläggsupplysningar som behövs för att ge en riktig och tillräcklig bild av verksamheten och företagets ekonomiska ställning. När man i noterna till bokslutet anger vilka värderingsprinciper, värderingsmetoder, periodiseringsprinciper och periodiseringsmetoder man har använt sig av, innebär detta ifråga om miljöaspekter en beskrivning av de värderingsprinciper och värderingsmetoder man har använt sig av för att beräkna miljökostnader och miljöförpliktelser. Det ska även anges vilka metoder som har använts vid beräkandet av avskrivningar av aktiverade miljökostnader. Om man har använt sig av nuvärdesmetoden för beräkandet av miljöförpliktelserna, omnämns detta i principerna för hur bokslutet har upprättats. <URL: <http://ktm.elinar.fi/ktm/fin/kirjanpi.nsf/Yleisohjeruotsi?openView>>

I noterna ska man ta upp vilka poster som ingår i extraordinära kostnader. Kostnader som räknas till extra ordinära kostnader och intäkter är väsentliga transaktioner av engångskaraktär som är avvikande från företagets normala verksamhet. I fråga om miljöaspekter kan extra ordinära kostnader vara böter eller avgifter som följd av brott mot miljölagstiftningen har skett. Extra ordinära kostnader kan även vara väsentliga ersättningar av engångskaraktär som följd av att miljön förorenats.

<URL: <http://ktm.elinar.fi/ktm/fin/kirjanpi.nsf/Yleisohjeruotsi?openView>>

5 ECOSTART

EcoStart är ett förenklat miljöledningssystem som främst är avsett för små och medelstora företag. Miljöledningssystemet lämpar sig för produktionsföretag och serviceföretag. När man använder sig av EcoStart systemet går företaget igenom miljökonsekvenserna av verksamheten med en EcoStart konsult. En EcoStart konsult är en miljö- och energiexpert som blivit godkänd av närings-, trafik- och miljöcentralerna. Ett miljöprogram utarbetas för företaget och med hjälp av programmet ska hanteringen av miljöfrågor och effektiviteten i verksamheten förbättras. Med miljöprogrammet ska företaget uppnå kostnadsbesparingar inom t.ex. energiförsörjningen och avfallshanteringen. EcoStart-systemet kan enkelt utvidgas så att de uppfyller kraven för de certifierade miljöledningssystemen ISO 14001 och EMAS.

<URL:<http://www.yrityssuomi.fi/default.aspx?contentid=26660#EcoStartkevennettyymp%C3%A4rist%C3%B6j%C3%A4rjestelm%C3%A4>>

Det finns två olika typer av EcoStart-modeller. Den ena modellen är EcoStart Produktion. Denna modell är avsedd för små företag producerar varor, som t.ex. livsmedel, textil, sågat virke och träprodukter, kemikalier, tillverkning av metall och mineralprodukter, företag inom byggnadsbranschen och bagerier. <URL:<http://www.mittnorden.net/svenska/verksamhet/projekt/promidnord/promidnord/aktiviteter/ekokonkurrenskraft/ecostart.4.20c1a84f109cb1b78248000403.html>>

Den andra modellen är EcoStart Service som är avsedd för företag inom servicebranschen, butiker, restauranger, turism- och trafikföretag, bilverkstäder, finansierings- och försäkringsbolag, samt för undervisnings- och hälsovårdsbranschen.

<URL:<http://www.mittnorden.net/svenska/verksamhet/projekt/promidnord/promidnord/aktiviteter/ekokonkurrenskraft/ecostart.4.20c1a84f109cb1b78248000403.html>>

6 ISO 14001

Syftet med ISO 14001 är att underlätta och effektivisera företagens miljöarbete. ISO 14001 ska utgöra ett verktyg för företag, som driver sitt miljöarbete på ett systematiskt och effektivt sätt. Det ska även säkerställa att miljöarbetet genom ständig förbättring gör att företaget gör en miljöanpassning som i sin tur leder till en kontinuerlig minskning av företagets totala miljöbelastning. (Miljöledningsguiden 1997, 51)

Med hjälp av ISO 14001 ska man säkerställa att ledningen har god kontroll över utvecklingen av miljöarbetet, både när det gäller resultat och kostnader. ISO 14001 ger möjlighet för företaget att visa internt och externt att miljöarbetet bedrivs på ett konkret och verifierbart sätt. (Miljöledningsguiden 1997, 51)

6.1 Krav för ISO 14001

Företaget måste upprätta, dokumentera och ständigt förbättra sitt miljöledningssystem och visa att de uppfyller alla krav för ISO 14001. Företaget definierar själv omfattningen av miljöledningssystemet. (Miljöledningsguiden 1997, 51)

Företaget måste ha en miljöpolicy eller ett uttalande för engagemang som utvecklats i förhållandet till miljöledningssystemet. Det finns skilda poster som är anknutna till miljöpolicy t.ex. att följa lagar och andra krav, förebygga föroreningar och bidra till en ständig miljöförbättring. Miljöpolicy måste framföras till de anställda och företagets intressenter och policyn ska även finnas tillgänglig för allmänheten. (Miljöledningsguiden 1997, 53)

6.2 Miljöaspekter

Företagets miljöaspekter och aspekter relaterade till dessa, miljöaspekter som företaget kan kontrollera eller påverka ska identifieras. ISO 14001 föreskriver inte vilka aspekter som är betydande inte heller hur man bestämmer vilka aspekter som har betydelse men för att uppfylla kraven för miljöledningssystemet förväntas

det en konsekvent och kontrollerbar process genomförs för att identifiera aspekterna. En miljöaspekt kan vara hur företagets produkter eller tjänster påverkar miljön. Avsikten med att identifiera miljöaspekterna är att få kännedom hur de påverkar miljön och kunna prioritera aspekterna och förbättra miljöarbetet.

<URL: www.fs.fed.us/ems/includes/sum_ems_elements.pdf>

Företaget ska vara medveten om de miljömässiga rättsliga krav samt andra krav som rör företagets verksamhet och aktiviteter så att de kan beaktas i miljöledningssystemet.

<URL: www.fs.fed.us/ems/includes/sum_ems_elements.pdf>

ISO 14001 ställer inga krav på företagets målsättningar och program men det måste finnas en process som garanterar att företagens mål och program överensstämmer med miljöpolicy och även att de överensstämmer med lagar och andra krav. Målsättningarna och programmen måste även bidra till en ständig miljö förbättring och förebyggande av föroreningar följs. <URL: www.fs.fed.us/ems/includes/sum_ems_elements.pdf>

ISO 14001 kräver att organisationsstrukturen och redovisningsskyldigheten definieras. Ledningen förväntas se till att resurser finns tillgängliga, så att miljöledningssystemet kan tillämpas, upprätthållas och förbättras. Resurserna som avses är mänskliga resurser, organisationsstrukturer, finansiella och tekniska resurser. Företaget måste utse en representant som övervakar miljöledningssystemet och rapporterar vidare till företagets ledning om verksamheten. Representanten ska även övervaka att miljöledningssystemet är etablerat, genomförs och upprätthålls i överensstämmelse med ISO 14001. Representanten ska även rapportera till ledningen om miljöledningssystemets prestanda och komma med förslag till förbättringar. <URL: www.fs.fed.us/ems/includes/sum_ems_elements.pdf>

Miljöledningssystemet ska säkerhetsställa att de som utför uppgifter som har eller kan ha en betydande inverkan på miljö, är behöriga till att utföra dessa uppgifter. Kompetensen på dessa säkerställs genom lämplig utbildning och erfarenhet.

Företaget behöver identifiera utbildningsbehovet som hänförs till miljöledningssystemet. Till detta behövs ett förfarande som ser till att de anställda är medvetna om behovet till att anpassa sig till miljöledningssystemet. De anställda ska även känna till vilka juridiska och andra villkor som ställs för respektive ansvarsområde samt konsekvenserna av att inte följa det som föreskrivs. <URL: www.fs.fed.us/ems/includes/sum_ems_elements.pdf>

ISO 14001 kräver att det finns förfaranden för intern och extern kommunikation. ISO 14001 kräver att rutiner för kommunikation finns men företaget får själva besluta graden av öppenhet samt vilken information som offentliggörs. Det krävs att den interna och externa kommunikationen dokumenteras. Det finns specifika krav på att företaget ska överväga att informera om särskilda miljöaspekter och dokumentera dessa. För den interna kommunikationen ska proceduren beskriva hur informationen ges till olika nivåer i företaget. För den externa kommunikationen ska proceduren beskriva hur informationen tas emot, dokumenteras och hur informationen besvaras.

<URL: www.fs.fed.us/ems/includes/sum_ems_elements.pdf>

6.3 Dokumentation

Företaget ska ha dokumentation i elektroniskt- eller pappersformat. Dokumentationen ska finnas för att säkerställa att det finns en verkningsfull planering, drift och kontroll av processer i relation i relation till miljöledningssystemet. Företaget ska kontrollera all dokumentation för att undvika att föråldrade processer används.

<URL: www.fs.fed.us/ems/includes/sum_ems_elements.pdf>

Register ska finnas för att tjäna som verifikation av systemet som är i bruk och hur företaget har anpassat sig till det egna miljöledningssystemet. Denna procedur krävs för att underhålla register och för att registren ska vara identifierbara, kunna hämtas fram, lagras på ett säkert sätt, vara lättlästa och så att de bevaras på ett lämpligt och spårbart sätt.

<URL: www.fs.fed.us/ems/includes/sum_ems_elements.pdf>

ISO 14001 kräver att miljöledningssystemet tillgodoser information för intern revision. Förfarandet skulle inkludera metoder, scheman, checklistor och blanketter samt processer som används för att utföra revisionerna. <URL: www.fs.fed.us/ems/includes/sum_ems_elements.pdf>

Syftet med den interna revisionen är att granska om miljöledningssystemets krav överensstämmer med kraven som finns i ISO 14001. Den interna revisionen ska ta itu med ansvaret och kraven för att planera och genomföra revisioner, rapporteringen av resultat samt vilka poster som tas upp. Revisionens omfattning och genomförandet av revisionen bestäms. Revisorerna väljs så att det garanteras objektivitet och opartiskhet i revisionsprocessen.

<URL: www.fs.fed.us/ems/includes/sum_ems_elements.pdf>

7 EMAS

EMAS är förkortningen av Eco Management and Audit Scheme, och det är EU:s frivilliga miljölednings- och miljöredovisningsordning. EMAS kan användas av alla privata och offentliga företag och organisationer som är verksamma inom EU eller i ESS-länderna Island, Norge eller Liechtenstein. EMAS riktar sig till företag och organisationer inom den privata och den offentliga sektorn och den ska leda till att företag vidareutvecklar sitt miljöarbete. I Finland finns det endast 21 stycken EMAS-registrerade företag, t.ex. UPM-Kymmene Oyj och Nokian Renkaat Oyj.

<URL:<http://www.msr.se/sv/emas/Vad-ar-EMAS/>>

<URL:<http://www.miljo.fi/default.asp?contentid=352870&lan=SV>>

7.1 Införandet av EMAS i företag

Vid införandet av EMAS genomförs i enlighet med EU förordningen (EG) nr 1221/2009. Förordningen består av ett miljöledningssystem som ska uppfylla kraven för ISO 14001-standraden samt för miljöredovisning. EMAS-förordningen betonar efterlevnad av miljölagstiftningen, en ständig förbättring av miljöprestanda, en öppen dialog mellan företagets intressenter samt att företagets anställdas engagemang för att uppnå miljömålen. Företag eller organisationer som ansöker EMAS-registrering behöver inte ha ett miljöledningssystem som certifierats enligt ISO 14001.

<URL: <http://www.miljo.fi/default.asp?contentid=352870&lan=SV>>

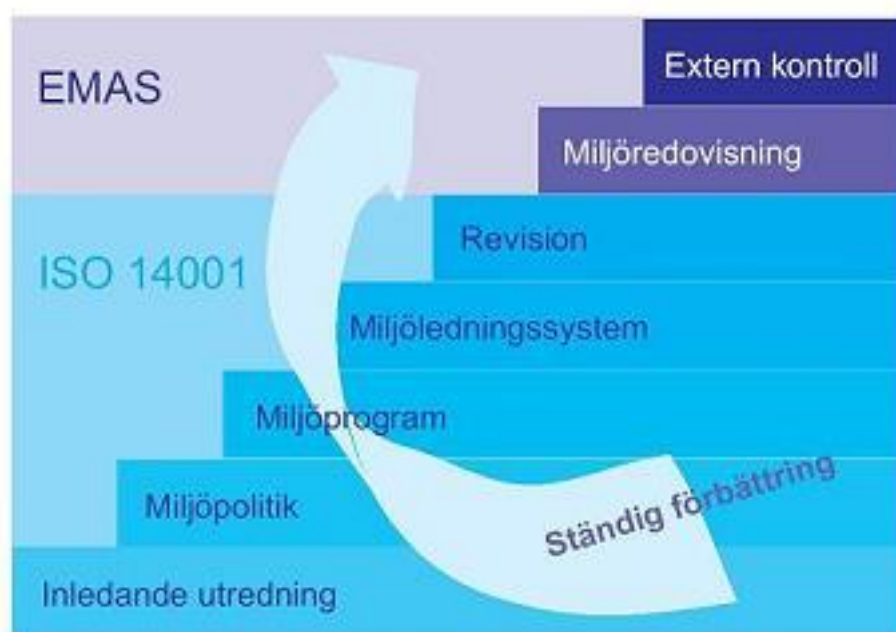
EMAS-förordningen kräver lagstiftningsåtgärder enligt EMAS-lagen, 914/2002. Den innehåller bestämmelser om organen enligt EMAS-förordningen, sökning av ändrande i beslut som blivit fattade av Finlands miljöcentral samt tillsyn av organisationer. Lagen innehåller dock inga krav på hur organisationerna ska genomföra miljöledningssystemet.

<URL: <http://www.miljo.fi/default.asp?contentid=352870&lan=SV>>

Införandet av EMAS i företaget sker stegvis. Företaget börjar med att utreda hur företagets verksamhet direkt och indirekt påverkarmiljön. Företaget gör ett

åtagande i sin miljöpolicy att ständigt förbättra miljöprestandan, och att följa miljölagstiftningen. I steg tre innehåller organisationens miljöprogram de övergripande och detaljerade målen och samtidigt anger de vilka åtgärder som krävs för att uppnå dessa mål för att miljöprestandan förbättras. Som steg fyra har företaget ett fungerande miljöledningssystem för att kunna genomföra miljöprogrammet. Som följande steg utarbetar företaget en miljöredovisning där intressenterna informeras om dess miljöarbete. Som sista steg innan företaget kan ansöka om registrering ber företaget om en utomstående kontroll av miljöledningssystemet och miljöredovisningen för att säkerhetsställa att de uppfyller villkoren i EMAS-förordningen.

<URL: <http://www.miljo.fi/default.asp?contentid=352870&lan=SV>>

Tabell 3. Införandet av EMAS, steg för steg

<URL: <http://www.miljo.fi/default.asp?contentid=352870&lan=SV>>

Efter att ha genomfört dessa steg, ansöker företaget om registrering hos Finlands miljöcentral. När organisationen blivit registrerad får den ett registreringsnummer, ett EMAS-certifikat och rätt att använda EMAS logotypen. Företaget som blivit registrerat ser till att den godkända miljöredovisningen publiceras samt att den

finns tillgänglig för intressenterna.

<URL: <http://www.miljo.fi/default.asp?contentid=352870&lan=SV>>

Tabell 4. Logotypen för EMAS

<URL: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=87029&lan=sv>>

Företaget fortsätter att genomföra miljöprogrammet och kommer i fortsättningen att kontrolleras av en utomstående, att miljöledningssystemet fungerar och att de årliga uppdateringarna av miljöredovisningen eller informationen i en ny redovisning följer överenskommen tidtabell. Företaget överlämnar årliga uppdateringar eller den nya redovisningen till Finlands miljöcentral efter att den externa kontrollen blivit utförd.

<URL: <http://www.miljo.fi/default.asp?contentid=352870&lan=SV>>

7.2 Fördelarna med EMAS

EMAS hjälper till att bedriva ett systematiskt miljöarbete för företag. Samtidigt som det interna miljöledningssystemet blir mera effektivt leder det även till att företagets intressenter får kännedom om att företaget bedriver ett trovärdigt miljöarbete. Företag eller organisationer som är EMAS registrerat ingår i ett finländskt samt europeiskt EMAS-register och får genom detta register publicitet för sitt miljöarbete.

<URL: <http://www.environment.fi/default.asp?contentid=87026&lan=sv>>

För ett företag som använder sig av miljöledningssystem ökar även kostnadseffektiviteten genom att man arbetar mera systematiskt och det effektiviserar användningen av råvaror, energi och vatten. Kostnadseffektiviteten ökar även genom att man minskar på avfallsmängden med ett miljöledningssystem. Miljöledningssystem leder till att riskhanteringen i företag förbättras. Man kan på ett bättre sätt förebygga risker för miljöolyckor och

riskerna som finns i produktionen och transporter. Hur ett företag förvaltar miljöriskerna intresserar även investerare, finansiärer samt även försäkringsbolagen.

<URL: <http://www.environment.fi/default.asp?contentid=87026&lan=sv>>

7.3 Planering för verksamheten

Företagen som använder sig av ett miljöledningssystem vet vilken påverkan företaget har för miljön. Redan vid investeringstidpunkten kan man beakta de mål som uppställts, för att minska verksamhetens miljöpåverkan. Företaget kan med hjälp av miljöledningssystemet fastställa hur verksamheten påverkar miljön med t.ex. anläggningar och hur produkten och tjänsterna påverkar miljön under dess livstid kan man effektivisera produktplaneringen och samtidigt försöka hitta nya miljövänligare råvaror till produkterna. Användandet av miljövänliga råvaror ger konkurrens fördelar samt en bra bild av företaget. <URL: <http://www.environment.fi/default.asp?contentid=87026&lan=sv>>

7.4 Rapportering

EMAS miljöledningssystem framställer information för planeringen av verksamheten och samtidigt även information till kunder och myndigheter. Miljöledningssystemet kan även användas om man vill ingå ett energisparavtal. Om målen för energisparandet ingår i systemet, kan man med hjälp av miljöledningssystemet framställa den information som behövs för års rapportering om energiförbrukning.

<URL: [URL:http://www.environment.fi/default.asp?contentid=87026&lan=sv](http://www.environment.fi/default.asp?contentid=87026&lan=sv)>

EMAS utgör ett komplement till miljötillstånden och tillsynen av dessa som utförs av myndigheter. Föreskrifterna utvecklas så att man ska undvika att dubbelarbete görs i förhållandet till EMAS. Företagen som använder sig av miljöledningssystem kan få 35 % i rabatt vid behandlingen av miljötillstånd om behandlingen av dessa tillstånd går snabbare på grund av miljöledningssystemet.<URL:<http://www.environment.fi/default.asp?contentid=87026&lan=sv>>

För ett företag som har ett miljöledningssystem och kan uppvisa en EMAS redovisning ser myndigheterna att företaget tar miljöfrågorna på allvar samt att de kan lämna information som är tillförlitlig till myndigheter. Samspelet mellan företag och myndigheter blir mycket effektivt med hjälp av miljöledningssystemet.

<URL: [URL:http://www.environment.fi/default.asp?contentid=87026&lan=sv](http://www.environment.fi/default.asp?contentid=87026&lan=sv)>

7.5 Marknadsföring

Ett miljöledningssystem bidrar till att leverans och kvalitetssäkerheten för produkten ökar. Miljöriskerna minskar för både köparen och säljaren genom att man kan följa produktens miljöpåverkan från början till slut. I dagens läge förutsätter leverantörerna och avtalspartnerna, att man beaktar miljöaspekterna. Miljöledningssystemet är ett bra sätt att visa eventuella samarbetspartners att man tar hänsyn till miljön.

<URL:<http://www.environment.fi/default.asp?contentid=87026&lan=sv>>

8 EMAS Easy

Små och medelstora företag bildar den ekonomiska ryggraden för många länders ekonomier. Till dessa företag har man framtagit en förenklad version av EMAS-systemet. Förordningen riktar sig till små företag som vill ta hänsyn till miljön i det praktiska arbetet. Kraven har anpassats till resurserna i småföretag.

<URL:<http://www.yrityssuomi.fi/default.aspx?contentid=26660#EMASEasykevennettyymp%C3%A4rist%C3%B6j%C3%A4rjestelm%C3%A4>>

8.1 Övergången till EMAS Easy systemet

När ett företag ska övergå till EMAS Easy-systemet, ska företaget fastställa mål för hanteringen av miljöfrågorna och bedöma vilket resursbehov som finns för att kunna genomföra systemet. Företaget ska säkerställa att ledningen ger stöd till att genomföra systemet och få personalen att medverka i hur man utarbetar miljösystemet. Företaget ska utse en person som har som uppgift att samordna arbetet med att utarbeta och upprätthålla miljösystemet. Företaget ska fortsätta att söka kunskap och stöd som behövs för att kunna genomföra systemet.

<URL:<http://www.yrityssuomi.fi/default.aspx?contentid=26660#EMASEasykevennettyymp%C3%A4rist%C3%B6j%C3%A4rjestelm%C3%A4>>

Med EMAS Easy-systemet gör företaget en miljösyn som ska granska miljöaspekterna i verksamheten. Med hjälp utav resultaten från miljösynen bygger man upp miljösystemet. I miljösystemet fastställer man miljöpolicy och miljömålen samt förfaringssätten för dessa. Man fastställer även behoven för utbildning, uppföljning och kommunikation. Företaget ska regelbundet revidera systemet för att man på ett enkelt sätt ska kunna följa upp hur policy och målen utfaller. Man vill även säkerställa att kraven i miljölagstiftningen efterföljs. Företaget ska redovisa för hur miljömålen uppnåtts, vilka miljökonsekvenser som har förekommit och även vilka åtgärder som kommer att vidtas för att kontinuerligt förbättra miljöskyddet.

<URL:<http://www.yrityssuomi.fi/default.aspx?contentid=26660#EMASEasykevennettyymp%C3%A4rist%C3%B6j%C3%A4rjestelm%C3%A4>>

8.2 EMAS Easy i praktiken

EMAS Easy är utformat så att företaget ska kunna införa systemet på tio dagar med tio personer, på tio sidor. EMAS Easy har utvecklat en arbetsmetod att införa EMAS systemet med hjälp av 30 steg.

Informellt	Miljökartläggning
Steg 1	Karta över stadssituationen
Steg 2	Materialflöde
Steg 3	Opinionsundersökning bland anställda – väderkarta
Steg 4	Miljökarta över vatten
Steg 5	Miljökarta över jord och lagring
Steg 6	Miljökarta över luft, lukter, buller och damm
Steg 7	Miljökarta över energi
Steg 8	Miljökarta över avfall
Steg 9	Miljökarta över risker
Steg 10	Miljöinformationssystem

Tabell 5. Miljökartläggning i tio steg. <URL: <http://www.emas.se/EMAS-Easy/om/Arbetssatt/>>

Dessa är de tio första stegen i införandet av EMAS Easy. Miljökartläggningen ska fungera som ett startprogram i miljöledning. Med miljökartläggningen ska man granska företagets miljöpåverkan samt vilka problem och rutiner som finns i små och medelstora företag.

Miljökartläggningen ska visa var miljöproblemen ligger och ska leda till ett miljöåtgärdsprogram. Miljökartläggningens tio steg ska hjälpa till att förstå miljöproblem, material, flöden, de anställdas åsikter och deras syn på problemen, samt arbetsprocesserna.

De 20 följande stegen tar företaget vidare från miljökartläggningen till införandet av EMAS.

Formellt	Från miljökartläggning till EMAS
Steg 11	Uppdatera miljökartorna för EMAS
Steg 12-16	Planera miljöledningssystemet
Steg 12	Miljöpolicy
Steg 13	Identifikation av miljöaspekter
Steg 13-14	FLPMA – flöde, lagstiftning, påverkan, metoder, åsikter
Steg 15-16	Syften och mål
Steg 17-23	Införande och ledning dag för dag
Steg 17	Dela ut arbete och uppgifter i EMAS
Steg 18	Utbilda personalen
Steg 19-23	Miljöhandboken och enkla miljörutiner
Steg 24-28	Kontrollera miljöledningssystemet
Steg 24-25	Internkontroll – snabb kontroll
Steg 26	Registrering av händelser och dokument - miljöloggboken
Steg 27-28	Ledningens genomgång
Steg 29-30	Redovisa och få miljöledningssystemet granskat och godkänt
Steg 29	Extern kommunikation – Miljöredovisning
Steg 30	Revision och godkännande

Tabell 6. De 20 följande stegen från miljökartläggning till EMAS <URL: <http://www.emas.se/EMAS-Easy/om/Arbetssatt/>>

I de 20 följande stegen planerar man för miljöledningssystemet. Företaget utarbetar miljöpolicy för företaget och man analyserar vilken miljöpåverkan företaget och dess produkter har. I steg 12-14 fokuserar man på att efterleva de

rättsliga krav som finns och kontrollerar vilka åtgärder som krävs för att efterleva lagstiftningen. Företaget sätter upp miljömål och man upprättar en miljöåtgärdsplan. I miljöåtgärdsplanen försöker man förbättra företagets miljöprestanda och få in miljöpolicyn i det dagliga arbetet.

I steg 17-23 fokuserar man på samarbetet inom företaget. Man strukturerar upp miljöledningssystemet så att alla vet vem som ska göra vad för att kunna upprätthålla systemet. Man kontrollerar behovet av utbildning hos personalen, eftersom varje anställds arbete har en viss miljöpåverkan. Företaget går även igenom den interna kommunikationen och dokumentationen som sker inne i företaget gällande miljöledningssystemet. Företaget förebygger olyckor och incidenter som kan förorsakas av företaget som har en inverkan på miljön i steg 23.

I steg 19-23 går man igenom miljöledningssystemet och att rutinerna man byggt upp fungerar.

I steg 24-28 gör man en intern kontroll på övervakning och mätning, t.ex. kontrollerar man att myndigheterna får de uppgifter som de behöver. Företaget ska kontrollera resursanvändningen och gå igenom vilka avvikelser som finns och hur man kan korrigera och förebygga dessa. I steg 27 genomförs en revision av miljöledningssystemet, och revisorn gör en kritisk undersökning av hur systemet fungerar och i följande steg ska ledningen gå igenom resultatet av revisionen.

I steg 28-29 går man igenom miljörapporteringen. Informationen ska kontrolleras och miljöredovisningen eller deklarationen ska läggas fram på ett tydligt och förståeligt sätt. EMAS-logotypen i dokumenten som ett bevis på att företaget har kontrollerad information i dokumenten. I steg 30 kommer en ackrediterad kontrollant och godkänner miljöinformationen. Han kontrollerar dokumentens riktighet, besöker företaget och intervjuar personalen.

<URL:<http://www.emas.se/EMAS-Easy/om/Arbetssatt/>>

9 UNEP

UNEP, United Nations Environmental Programme fick sin början vid FN:s miljökonferens i Stockholm 1972 och är FN:s miljöprogram. Målet med UNEP är att man vill öka miljöansträngningarna samt medvetenheten om miljöfrågor världen över. UNEP är utformat på ett sätt så att det täcker många olika miljöproblem. (Miljöledningsguiden 1997, 31)

9.1 UNEP:s verksamhet

UNEP verksamheten är i första hand inriktad på de miljöproblem som berör områden som atmosfär- och klimatförändringar, ozonlagret, färskvattentillgångar, havs- och kustområden, skogsskövlingar, ökenspridning, biologisk mångfald, bioteknologi samt hälsa och kemikaliesäkerhet. UNEP arbetar med att främja ett internationellt samarbete samt samordna och ge vägledning i miljöverksamhet inom FN-systemet och att övervaka hur det genomförs. UNEP övervakar även miljösituationen och indikerar vilka miljöfrågor som är de mest prioriterade. Miljöprogrammet ska rådgivning år regeringar och andra organisationer i miljöfrågor och samtidigt övervaka hur internationella miljöåtgärder påverkar utvecklingsländer och vilka kostnader de orsakar. UNEP har byggt upp ett internationellt register, IRPTC över potentiellt giftiga kemikalier. Registret innehåller en lista över 70 000 kemikalier.

<URL:<http://www.regeringen.se/sb/d/3413>>

9.2 Riktlinjer för miljöredovisning

UNEP:s riktlinjer för miljöredovisning innehåller 50 olika punkter, och till skillnad från andra riktlinjer för miljöredovisning delar UNEP:s varje huvudområde i olika punkter och blir på så sätt mera grundlig. De 50 punkterna är inte relevanta för alla företag utan det är istället en modell på vad företaget kan utgå från vid miljöredovisning. Det finns kärnpunkter i modellen som ska kunna redovisas av de flesta företag. Till modellens nackdel är att flera av punkterna går över varandra. (Miljöledningsguiden 1997, 31)

I. Miljöpolicy och –ledningssystem	II. Input/output redovisning fortsättning
1. Företagsledningens uttalande 2. Miljöpolicy* 3. Miljöledningssystem* 4. Ansvarsfördelning & kontaktpersoner* 5. Miljörevision 6. Målsättningar 7. Efterlevnad av miljölagstiftning* 8. Forskning & utveckling 9. Priser och utmärkelser 10. Granskning och verifiering 11. Principer för miljöredovisningen 12. Verksamhetsbeskrivning	<i>Produkter</i> 27. Livscykeldesign 28. Produkternas miljöeffekter* 29. Produktförvaltning och producentansvar 30. Förpackningar
II. Input/output redovisning	III. Ekonomiska konsekvenser
<i>Input</i>	31. Miljöutgifter* 32. Miljöskulder* 33. Miljöskatter och -avgifter 34. Samhällsekonomiska kalkyler 35. Bidrag till välgörenhet
13. Materialanvändning* 14. Energianvändning* 15. Vattenanvändning*	IV. Intressentrelationer
<i>Produktionsprocessen</i>	36. Anställda* 37. Myndigheter och lagstiftare* 38. Närboende* 39. Investerare* 40. Leverantörer 41. Kunder och konsumenter 42. Branschorgan* 43. Miljögrupper 44. Utbildningssektorn 45. Media
16. Tillämpning av miljöteknik 17. Hälsa & säkerhet* 18. Olyckor & beredskap* 19. Riskhantering 20. Markförorening & sanering 21. Förvaltning av ekosystem	V. Agenda för hållbar utveckling
<i>Output</i>	46. Tekniskt samarbete 47. Globala miljöfrågor 48. Globala utvecklingsfrågor 49. Globala verksamhetsstandarders 50. Visioner & scenarier
De 20 kärnpunkterna markeras med *	

Tabell 7. UNEP:s riktlinjer för miljöredovisning i 50 punkter (Bergström m.fl.1998, 54)

I den första delen är det viktigaste att kunna redovisa för företagets miljöpolicy och vilket miljöledningssystem företaget använder sig av. Företaget ska även kunna redogöra för vilka befattningshavare som är ansvariga för miljöarbetet. Man ska även kunna redogöra för, hur företaget förhåller sig till gällande lagstiftning och hur man tillmötesgår denna.

I den andra delen riktar man in sig på hur miljöarbetet har påverkat, dvs. vilka resultat och effekter som det i praktiken har haft i produktionens alla led. Det man redovisar för, är materialanvändningen samt vattenanvändning. Företaget ska i punkt 17 och 18 redogöra för hurudan policy de har när det gäller säkerhet och hälsa och även vilken beredskap de har inför miljörelaterade olyckor och risker. Företaget redovisar i punkt 28 vilka miljöeffekter som produkterna har under deras livstid.

I den tredje delen redovisar företaget för vilka kostnader och investeringar som gjorts under året i fråga om miljöskyddande åtgärder. Företaget redovisar även för vilka kända eller potentiella miljörelaterade förpliktelser som finnas i punkt 31 och 32.

I fjärde delen inriktar man sig på företagets intressenter. UNEP-modellen poängterar viktigheten med att involvera intressenterna i företagets miljöarbete. I punkt 36 redogör man för utbildning av anställda och i punkt 37 för hur man samarbetar med miljömyndigheter. I punkterna 38 och 39 visar man vilken information som ges till de närboende och vilken information man delger investerarna. I punkt 42 visar man hur företaget deltagit i branschövergripande miljöaktiviteter.

Den femte delen riktar in sig på en hållbar utveckling men i denna del finns inga kärnpunkter att redogöra för. (Bergström m.fl. 1998, 53-56)

10 EMPIRISK DEL

I den empiriska delen kommer jag att undersöka, hur tio företag i Österbotten förhåller sig till miljöredovisning. Jag kommer att granska företagens årsberättelser för att se hur de miljöredovisar och även göra intervjuer med företagen.

10.1 Urvalskriterier

Valet av företagen är baserade på att företagen ska ha minst 25 anställda och en omsättning på minst fem miljoner euro för år 2009. Företagen ska ha sitt verksamhetsställe i den Österbottniska kustremsan. Jag har även valt ut företag från olika branscher för att undersöka om det finns någon skillnad för hur man miljöredovisar per bransch.

10.2 Metoder

I min undersökning har jag utgått från UNEP:s 20 kärnpunkter och valt ut de punkter, som jag tycker är de mest väsentliga och kan anpassas till alla branscher. Orsaken till att jag valde UNEP modellen är för att den är mest omfattande modellen och jag tycket att de 20 kärnpunkterna var en bra utgångspunkt för min undersökning Jag kommer att jämföra företag som är verksamma inom samma bransch och även göra intervjuer med företagen som jag har valt ut.

11 FÖRETAGEN I UNDERSÖKNINGEN

De tio företagen som jag har undersökt i en kort presentation med företagets verksamhet, omsättning för år 2009 och antalet anställda i företagen under 2009.. I hus leverantörsbranschen valde endast ett företag att ställa upp.

11.1 Ab Vasa Elektriska Oy

Vasa Elektriska är en koncern som distribuerar värme- och elenergi till sina kunder. Distributionsnätet täcker områden i Vasa, Korsholm, Vörå, Laihela, Malax och Korsnäs samt mindre områden i Närpes och Jurva. Omsättningen för koncernen Vasa Elektriska var 117 735 000,00 € euro år 2009 och antalet anställda i medeltal var 178 stycken. (Vasa Elektriskas årsberättelse 2009)

11.2 Oy Alholmens Kraft Ab

Alholmens kraft producerar elektricitet, fjärrvärme och process ånga. Företaget har världens största biobränsle drivena kraftverk. Omsättningen för koncernen år 2009 var 66 751 935 euro och antalet anställda i medeltal var 400 stycken. (Alholmens kraft årsberättelse 2009)

11.3 Ab Stormossen Oy

Ab Avfallsservice Stormossen grundades 1985 och har som uppgift är att sköta om den lagstadgade avfallshanteringen i dess ägarkommuner. Stormossens ägarkommuner är Vasa, Korsholm, Storkyro, Lillkyro, Vörå-Maxmo, Malax och Korsnäs. Stormossens omsättning för 2009 var 8 852 486,45 miljoner euro och antalet anställda var i medeltal 40 stycken (Stormossens årsberättelse 2009)

11.4 Ab Ekorosk Oy

Ab Ekorosk Oy grundades 1990. Ekorosk har hand om avfallssorteringen i dess ägarkommuner; Jakobstad, Pedersöre, Kronoby, Nykarleby och Larsmo. Företaget är kännetecknat med sorteringen av vått och torrt avfall som sorteras av konsumenterna med hjälp av svarta och ljusa påsar. Omsättningen för 2009 var

7 867 746 miljoner euro och antalet anställda var i medeltal 39 stycken. (Ekorosks årsberättelse 2009)

11.5 Oy Ahola Transport Ab

Ahola transport grundades 1955. Företaget har utvecklats till ett av Nordens ledande företag av gränsöverskridande transporter. Ahola transport hade en omsättning på 94 092 000,00 miljoner euro 2009 och antalet anställda var 239 stycken. (Ahola Transports årsberättelse 2009)

11.6 Oy Scandic Trans Ab

Scandic Trans är ett transportbolag som erbjuder internationella landsvägstransporter. Företaget har riktat in sig speciellt på de nordiska länderna och erbjuder direkta import- och exporttjänster. Omsättningen för 2009 var 22 36700,00 euro och antalet anställda i medeltal var 26 stycken. (Scandic Trans årsberättelse 2009)

11.7 Oy Simons Element Ab

Simons Element är ett familjeföretag som grundades 1978. Företaget tillverkar storelement i trä för parhus, radhus, industrihallar och offentliga byggnader. Omsättningen för 2009 var 12 376,00 miljoner euro och antalet anställda var 146 till antalet. <URL:

<http://www.kauppalehti.fi/yrietykset/yritys/oy+simons+element+ab/06467322>>

11.8 Oy Snellman Ab

Oy Snellman Ab är ett familjeföretag i Jakobstad som tillverkar charkprodukter. Verksamheten omfattar även anskaffning, slakteri, nedskärning, vidareförädling av kött och charkproduktion. Omsättningen för 2009 var 173 172 000 miljoner euro och antalet anställda var 636 stycken.

<URL: <http://www.kauppalehti.fi/yrietykset/yritys/oy+snellman+ab/01816765>>

11.9 Oyj Atria Abp

Atria Abp är en koncern inom livsmedelsbranschen. Företaget är den största köttförädlaren i Finland och ett av de ledande företagen inom matbranschen i Norden. Omsättningen för 2009 var 1 316 miljoner euro och antalet anställda var 6 214 stycken. (Atria Abp:s årsberättelse 2009)

12 RESULTAT AV UNDERSÖKNINGEN

Resultaten av undersökningen presenteras branschvis. Undersökningen är baserad på information som finns tillgänglig i företagens årsberättelser från 2009. För att få ett mera djupgående resultat har jag även gjort intervjuer med företagen. Tabellerna är uppgjorda med information från företagens årsberättelser och skilda miljörapporter samt baserade på svar från intervjuer. Intervjuerna genomfördes med hjälp av e-post.

12.1 Eldistributionsbranschen

Vasa Elektriska och Alholmens kraft har båda blivit beviljade ISO 14001. Vid Vasa Elektriska är det Vasa Elnät Ab som har beviljats ISO 14001. Vasa Elnät är nät-affärsverksamheten som de har. Vasa Elektriska har sin miljöredovisning i årsberättelsen. Alholmens kraft har en skild miljörapport. Företaget har redovisat för vilka utsläpp de har och användningen av material. I miljörapporten finns ingen text eller förklaringar till siffrorna utan endast hur stor mängd som använts av materialet och hur stora utsläpp de har haft under året.

Vasa Elektriska har i sin årsberättelse redovisat för hur mycket material, energi och vatten de har förbrukat under 2009. De har även tagit upp hur mycket utsläpp den egna energiproduktionen förorsakar där man kan jämföra utsläppen med tidigare år. År 2009 utgjorde koldioxidutsläppen 13 493 ton och man underskred de avgiftsfria utsläppsrätterna som beviljats av Vasa Elektriska Ab.

	Vasa Elektriska Oy	Alholmens kraft
Miljöcertifikat	X	X
Miljöledningssystem	X	X
Skild miljörapport		X
Miljöpolicy/miljömål	X	X
Ansvar	X	
Användning av material	X	X
Användning av energi	X	X
Användning av vatten	X	X
Behandling av avfall	X	
Behandling av luftutsläpp	X	
Behandling av vattenutsläpp	X	
Avvikelser	X	X
Hantering av avvikelser	X	X
Utbildning av anställda	X	X
Säkerhet	X	X
Deltagande i förbättring av miljön	X	X
Framtida utsikter	X	X

Tabell 8. Jämförelse mellan Vasa Elektriska och Alholmens kraft.

12.1.1 Företagens egna åsikter

Alholmens kraft upplever miljöredovisning som en naturlig del av verksamheten, delvis på grund av krav från lagstiftningen, miljötillstånd och myndighetskrav, delvis genom rapportering åt ägare och intern redovisning och beräkningar.

Vasa Elektriska har i sin årsberättelse tagit upp de väsentligaste frågorna och givna ärenden följs upp noggrannare i den interna rapporteringen. Vasa Elektriska poängterar att ärenden som bör följas upp, har ännu inte standardiserats på grund av att det inte är säkert om frågorna som rapporteras är väsentliga för företaget eller miljön.

Alholmens kraft har årligen specifika miljömål. Vasa Elektriskas målsättning är att öka andelen el och fjärrvärme som produceras utanför utsläppshandeln.

Alholmens kraft behandlar avvikelser dagligen på sitt morgonmöte och större avvikelser behandlas i ledningsgruppen en gång per månad. Företaget har internt möte en gång per månad och kvalitetsgruppen har möte kvartalsvis.

Vid Vasa Elektriska registreras avvikelserna och behandlas varje kvartal som en del av den ordinära operativa uppföljningen.

Alholmens kraft gav en grundutbildning åt hela personalen då miljöledningssystemet togs i bruk. De ger personalen en uppdatering på de interna mötena en gång per månad. I samband med säkerhetsskolning ges utbildning till personalen av utomstående leverantörer.

Vid Vasa Elektriska avviker miljöfrågorna väsentligt mellan de olika affärsverksamhetsområdena därför utgör miljöutbildningen en del av varje affärsverksamhets allmänna utbildningsprogram.

Alholmens kraft försöker ständigt förbättra sitt miljöprogram. De utvärderar miljöinverkan vid investeringar och projekt. Genom att reagera på avvikelser, årliga miljömålsättningar förbättrar de sitt miljöprogram. Genom medvetenhet om att verksamhetens lönsamhet ligger i att producera energi med så låg förbrukningsfaktor som möjligt leder detta till mindre miljöbelastning.

Vasa Elektriska tycker att den absolut viktigaste aspekten både ekonomiskt och generellt, är att öka miljövänligheten inom elproduktionen. Genom övergången till timvismätning och fjärrvärmeavläsning ger detta kunden möjlighet att noggrannare följa upp sin elanvändning och på så sätt kunna effektivisera den egna elförbrukningen. Vasa Elektriska och Vasa Elnät har anslutit sig till Finsk Energiindustri rf:s energieffektivitetsavtal.

Alholmens kraft har som kommande planer när det gäller miljöredovisning, att de kommer att finslipa och ytterligare systematisera processerna och rapporteringen enligt miljöledningssystemet.

I Vasa Elektriska rapportering kommer man i fortsättningen att fokusera på de väsentligaste frågorna inom miljöredovisning.

12.2 Avfallshantering

Företagen inom denna bransch är de företag, som har de mest ingående miljöredovisningarna. De två företag som jag har undersökt, Stormossen och Ekorosk, har båda det certifierade miljöledningssystemet ISO 14001. Båda företagen har skrivit i sina miljöredovisningar i årsberättelsen. Stormossen har som miljöpolicy att kontinuerligt förbättra skötseln av hälso-, säkerhets- och miljöfrågor samt för att förhindra att ohälsa, olyckor och miljöskador uppkommer av verksamheten. Ekorosks miljöpolicy är att de förverkligar sina miljömål genom att t.ex. aktivt och öppet sprida kunskap och information om miljöfrågor.

Båda företagen har på ett grundligt sätt redovisat hur de använder material, energi och vatten. Behandlingen av avfall, luft- och vattenutsläpp finns även i årsberättelsen.

Företagen har även redovisat för vilka avvikelser som har inträffat under 2009, samt vilka åtgärder som har vidtagits. Ekorosk hade som avvikelse att en oljeolycka hade inträffat och som åtgärd hade området sanerats. Stormossen hade som avvikelser 2009 att bränder hade uppstått vid förläggningen. Vid Stormossen åtgärddar förmännen avvikelserna och dokumenterar dem. Dessa blanketter skickas vidare till miljöingenjören för arkivering. Avvikelserna tas upp på ledningsgruppens veckomöten.

Stormossen kartlägger varje år personalens skolningsbehov och en skolningsplan uppgörs på basen av detta. Vid Ekorosk får personalen fortlöpande utbildning inom aktuella och relevanta ämnen.

När det gäller säkerhet har båda företagen en arbetsskyddsgrupp som arbetar för att beakta riskerna på arbetsplatserna och genom åtgärder förebygga riskerna. Stormossen har en nolltolerans när det gäller arbetsolyckor.

Stormossen och Ekorosk har båda mycket information i sina miljöredovisningar som är anpassat till myndigheter, närboende och investerare.

	Stormossen Ab	Ekorosk Ab
Miljöcertifikat	X	X
Miljöledningssystem	X	X
Skild miljörapport		
Miljöpolicy/miljömål	X	X
Ansvar	X	X
Användning av material	X	X
Användning av energi	X	X
Användning av vatten	X	X
Behandling av avfall	X	X
Behandling av luftutsläpp	X	X
Behandling av vattenutsläpp	X	X
Avvikelser	X	X
Hantering av avvikelser	X	X
Utbildning av anställda	X	X
Säkerhet	X	X
Information till myndigheter	X	X
Information till närboende	X	X
Information till investerare	X	X
Deltagande i förbättring av miljön	X	X
Framtida utsikter	X	X

Tabell 9. Jämförelse mellan Stormossen Ab och Ekorosk Ab

Företagen har klara mål för vad de kommer att försöka uppnå inom den närmsta framtiden men även på längre sikt. Båda företagen har specificerat sina miljömål för 2009 och vilka mål de har för 2010. Ekorosk har flera mål som ska uppnås innan utgången av 2015 t.ex. att genom information minska mängden hushållsavfall.

12.2.1 Företagens egna åsikter

Stormossen ser miljöredovisning som en positiv sak att få berätta åt intressenter vad de håller på med och hur de kontinuerligt försöker förbättra verksamheten. Stormossen tycker ISO 14001 är ett bra system att efterfölja men anser att det krävs en hel del av företaget för att kunna följa kraven i ISO 14001. Man måste jobba målmedvetet och följer upp utvecklingen, samt att man kontinuerligt sätter upp nya mål.

Ekorosk upplever inte kraven i ISO 14001 som svåra att uppfylla. Företaget har använt sig av ISO 14001 sedan 2006 och innan de certifierade systemet fungerade det som internt i cirka ett år. Ekorosk anser att det är viktigt att tänka på när man bygger upp ett system att det ska vara förankrat i verkligheten, dvs. att man beaktar förhållandena på arbetsplatsen. När man inför systemet är det också viktigt att informera alla om systemet och vad är för något. Vid införandet krävs mycket tid och resurser, men när det är inkört och fungerar ,krävs inte lika mycket resurser i frågan om tid.

Vid Stormossen hanteras avvikelser på så sätt att varje förman är skyldig att rapportera avvikelserna på en skild blankett. Man går igenom avvikelserna på ledningsgruppens veckopalaver och man undersöker bl.a. orsaken till avvikelserna, hur den kan åtgärdas och hur man kan förebygga att den uppstår i framtiden.

Vid Ekorosk skrivs avvikelserna på en blankett och ifall det finns åtgärder att utföra skrivs dessa ner på blanketten tillsammans med en tidtabell och ansvarsperson.

Stormossen har haft flera skolningstillfällen för sin personal där bl.a. miljöproblem har behandlats. Företaget bedömer årligen varje avdelnings miljöaspekter och gör flera interna skolningar per år.

Vid Ekorosk informerar man sin personal i miljömål. Uppföljningen av miljömålen går de igenom på månadsmöten. Skolningen till personalen ordnas genom olika typer av djupare skolningar, beroende på vilken personalgrupp det är fråga om. Djupare skolningstillfällen ordnas inte varje år.

Stormossen försöker hela tiden förbättra sina processer och bli effektivare när det gäller att bidra till en bättre miljö. Som mål har de att producera så mycket biogas som möjligt av avfallet och att producera så mycket el som möjligt av biogasen. Företaget har två vattenreningsverk, det ena renar vatten från bl.a. biogasanläggningen och det andra renar vatten från bl.a. avstjälningsplatsen. De har som målsättning att hela tiden förbättra reningsprocessen i reningsverken och att uppnå bättre resultat.

Stormossen samlar också upp deponi gas från avstjälningsplatsen och har som målsättning att den ska till så stor del som möjligt ersätta användningen av brännolja. Stormossen försöker ge ut så bra informationsmaterial som möjligt för att folk ska sortera sina sopor så bra som möjligt. I det dagliga arbete i att bidra till en bättre miljö försöker företaget att göra dubbelsidiga utskrifter istället för ensidiga samt att stänga av datorerna när de åker hem för dagen.

Ekorosk sätter årligen upp miljömål årsvis och jobbar för att uppfylla dessa. De har flera långsiktiga och kortsiktiga mål. Ett långsiktigt mål kan även bestå av flera kortsiktiga. Miljöfrågorna är väldigt viktiga i ett företag som Ekorosk.

De båda företagen kommer att fortsätta i samma stil med miljöredovisning eftersom de har märkt att det nuvarande sättet har varit uppskattat. Företagen kommer att redovisa resultaten från nuvarande miljömål i kommande årsberättelse. Inget av företagen har planer på att börja göra en skild miljörapport utan kommer även i fortsättningen att redovisa för miljöansvaret i årsberättelsen eftersom det på så sätt når ut till flera personer.

12.3 Transportbranschen

Scandic Trans och Ahola Transport har båda det certifierade miljöledningssystemet ISO 14001. Ahola Transport har även en skild miljörapport. Företagen har även en miljöpolicy. Ahola transport vill t.ex. vara en aktör som beaktar miljöpåverkan i deras verksamhet och Scandic trans vill bl.a. höja medvetandet om miljöfrågor hos anställda och trafikanter. Båda företagen har redovisat för hur mycket utsläpp som har uppkommit under året vid transporter.

Scandic trans har i sin årsberättelse redovisat för hur mycket energi och vatten de har förbrukat. De har också redovisat för hur mycket bränsle de har förbrukat under 2009. Scandic Trans har även specificerat vilka avfall de har haft t.ex. hur stor mängd brännbart avfall som de har haft under året. En sak att notera med Scandic Trans avfallshantering är att de vid sitt verksamhetsställe i Vasa inte har haft något grov avfall under förra. Vid sitt verksamhetsställe i Åbo har de däremot

haft energiavfall på 104 m³ och grov avfall på 16,2 m³. I miljörapporten framgår inte vad detta beror på. När jag intervjuade Scandic Trans fick jag veta att det beror på att företaget inte har någon terminalverksamhet i Vasa, den finns i Åbo. I Vasa finns huvudkontoret med all administration och transportplanering. Det finns grovavfallskärl i Vasa men de hade inte fyllts under 2009.

Ahola transport hade som avvikelse för 2009 att målet med att kontrakterade trafikanters chaufförer skulle få bränslesnål körningsutbildning. Målet var 50 % av chaufförerna skulle få denna utbildning men endast 37 % fick den utbildningen. Orsaken till detta var många nya chaufförer inte hade någon bränslesnål körningsutbildning och att utbildningsaktiviteterna inte hade varit tillräckliga.

Utbildningsnivån av personalen vid Ahola transport är hög. År 2009 hade 95,2 % av personalen fått en aktuell miljöutbildning.

	Scandic Trans	Ahola transport
Miljöcertifikat	X	X
Miljöledningssystem	X	X
Skild miljörapport		X
Miljöpolicy/miljömål	X	X
Ansvar	X	X
Användning av material	X	X
Användning av energi	X	
Användning av vatten	X	
Behandling av avfall		
Behandling av luftutsläpp	X	X
Behandling av vattenutsläpp		
Avvikelser	X	X
Hantering av avvikelser	X	X
Utbildning av anställda	X	X
Säkerhet		
Deltagande i förbättring av miljön	X	X
Framtida utsikter	X	X

Tabell 10. Jämförelse av Scandic Trans och Ahola Transport

Företagen i transportbranschen måste miljöklassa sina fordon för att dessa ska kunna säljas vidare. Systemet som används kallas för Euro-klass systemet och

innebär ju högre klass desto miljövänligare fordon.. Företagen har redovisat för hur stor andel av fordonen som befinner sig i Euro-klass 2, 3, 4 och 5.

Scandic trans har 20 % av sina fordon i Euro-klass 2, 50 % i Euro-klass 3 och 30 % i Euro-klass 4. Ahola transport har 4 % av fordonen i Euro-klass 2, 41 % i Euro-klass 3, 44 % i Euro-klass 4 och 11 % i Euro-klass 5.

Ahola Transport kommer att fortsätta utveckla sitt miljöarbete under 2010 och utarbeta ett nytt miljöprogram. Under de kommande åren kommer de även att ytterligare öka fokus på miljöarbetet.

12.3.1 Företagens egna åsikter

Scandic Trans anser att kraven i ISO 14001 är bra men att kraven måste vara relevanta och anpassas till verksamheten man bedriver. De aspekter som Scandic Trans fokuserar på är utsläpp till luft, energianvändning och hantering av miljöfarligt gods.

Ahola transport anser att ISO 14001 är ett bra ledningssystem att följa. Bara man använder det på rätt sätt fungerar, det vill säga att hela organisationen är med och ledningen har lagt rätt nivå på användningen av ledningssystemet, så fungerar ISO 14001 ypperligt.

Ahola Transport tycker inte att det är svårt att följa kraven i ISO 14001 eftersom ingen nivå är lagd utan man lägger nivån på kraven själv. Ibland kan man även lägga för ambitiösa krav på sig själv och på så sätt blir det svårt att leva upp till de egna förväntningarna.

En miljöavvikelse för företaget betraktas en transport som utförts med ett fordon som inte uppfyller kundens krav i miljöhänseende, dvs. kunden kan ha som krav att godset ska transporteras med ett fordon som har miljöklass Euro 3 eller bättre. Hantering av ADR-gods dvs. farligt gods i strid med gällande bestämmelser eller skador på dylikt gods är miljöavvikelser i transportbranschen. Scandic Trans ställer inte några krav på absoluta krav på maximal bränsleförbrukning. Företaget följer dock upp förbrukningen på årsnivå och poängterar ekonomiskt körsätt i

utbildningen. Alla avvikelser registreras, dokumenteras, utreds och korrigerande åtgärder vidtas.

Ahola Transport hanterar avvikelser utgående från ledningssystemet. Grova avvikelser rapporteras och hanteras så, att man utgående från den och andra avvikelser kan vidta åtgärder för att undvika att liknande avvikelser uppstår i framtiden.

Scandic Trans ordnar utbildning för sin personal relevant utbildning för de olika yrkesgrupperna i ADR-kurser, förutseende körning och EcoDriving.

Ahola Transport ordnar miljöutbildningar för sin personal.

För att minska utsläppen från trafiken och minska resursanvändningen försöker Scandic Trans att i det dagliga arbetet minska tomkörningen, öka fordonens utnyttjandegrad, optimera rutter, skapa ekonomiska förutsättningar för trafikanterna att skaffa nya miljövänligare fordon.

I sina dagliga rutiner för att förbättra miljön transporterar Ahola Transport mera gods med mindre resurser. Som långsiktiga mål har de att höja fyllningsgrader och relativt till detta minska bränsleförbrukningen. Detta genomförs genom att använda ”BAT” när det gäller fordon och ekipage. ”BAT” innebär att nyinvesteringar görs genom att välja den bästa möjliga tekniken ur miljösynpunkt. Chaufförerna utbildas i bränslesnålkörning och de försöker hela tiden optimera godsflödena.

Scandic Trans uppfattar Eurosystemet som positivt eftersom det ställer krav på att tillverkarna genom att när transportörerna förnyar bilparkerna på sikt automatiskt övergår till miljövänligare fordon.

Ahola Transport anser att Eurosystemet har bidragit till en utveckling inom lastbilsbranschen som annars inte skulle ha skett.

I dagsläget har Scandic Trans inga planer på att utvidga sin miljöredovisning eftersom den nuvarande material- och miljöbalansen redovisar de viktigaste resultaten.

Ahola Transport har inga större planer för tillfället när det gäller miljöredovisning. De ger årligen ut en miljörapport och det är den offentliga miljörapporteringen som de har.

12.4 Hus-leverantörs branschen

Simons Element återanvänder restmaterialet från produktionen i den mån som det är möjligt. Personalen får skolning i avfallshantering och sortering. Simons element har sänkt sin energiförbrukning genom att släcka ner belysning, datorer, maskiner och ventilationssystem vid dagens slut. Simons element har frångått oljeuppvärmning vid deras fastigheter och övergått till fliseldning.

	Simons Element
Miljöcertifikat	
Miljöledningssystem	
Skild miljörapport	
Miljöpolicy/miljömål	
Ansvar	
Användning av material	X
Användning av energi	X
Användning av vatten	
Behandling av avfall	X
Behandling av luftutsläpp	
Behandling av vattenutsläpp	
Avvikelser	X
Hantering av avvikelser	X
Utbildning av anställda	
Säkerhet	
Deltagande i förbättring av miljön	X
Framtida utsikter	X

Tabell 11. Simons Element

12.4.1 Företagets egna åsikter

Simons Element har under 90-talet gjort ett stort arbete för att förbättra sig när det gäller miljön. Efter att detta hade genomförts har utvecklingen stagnerat i företaget i miljöfrågor. Företaget upplever att miljöarbetet inom företaget i dagens läge inte är lika bra som de skulle önska. De kommer att satsa mera på miljöredovisning de kommande åren och har med det i sin femårsplan. Simons Element har för tillfället inga skilda miljömål men hoppas ha det inom fem år.

Företaget har inget certifierat miljöledningssystem som ISO 14001 men införandet av ett internt miljöledningssystem finns med i deras femårsplan.

Avvikelse hanteras genom att man går igenom vad som har skett och reflekterar över förbättringsåtgärder. En systematisk avvikelshantering finns ännu inte.

Simons Element återanvänder själva så mycket material som möjligt och undviker spill. Restbitar av trä går till uppvärmning och bergulls bitar går till ljudisolering. De återanvänder förpackningsmaterial och rengöringskemikalier i mån av möjlighet. I framtiden vill de förbättra sig ytterligare och minska sitt miljöspår. Detta kommer att genomföras genom det interna miljöledningssystemet som i stort sätt bygger på kraven i ISO 14001.

Simons Element kommer i samband med det interna miljöledningssystemet att införa miljöredovisning. Omfattningen av miljöredovisningen är ännu inte klar.

12.5 Livsmedelsbranschen

Både Atria och Snellman har det certifierade miljöledningssystemet ISO 14001. Snellman blev certifierade 2001 och Atria 2004. Båda företagen har sina miljöredovisningar i årsberättelsen. Snellman har som miljömål att minska på miljöbelastningen som förorsakas av deras produktion genom att använda råvaror och energi så effektivt som möjligt. Atria har som miljömål bl.a. att minska energianvändningen i förhållande till produktionen. Atria har publicerat flera miljömål som ska uppnås under tiden 2009-2012.

Båda företagen har redovisat för energiförbrukning och vattenförbrukning samt hur material används. Atria har på ett utförligt sätt visat hur förbrukningarna av energi, vatten och material har använts under åren 2005-2009 och dessutom visat vilka målen för förbrukningarna var samt hur målen uppnåddes. Vid Snellman skolar man sin personal i hur verksamheten påverkar miljön och de uppmuntrar även köttproducenterna till att ta i beaktande miljöfrågor.

	Snellman	Atria
Miljöcertifikat	X	X
Miljöledningssystem	X	X
Skild miljörapport		
Miljöpolicy/miljömål	X	X
Ansvar	X	X
Användning av material	X	X
Användning av energi	X	X
Användning av vatten	X	X
Behandling av avfall	X	X
Behandling av luftutsläpp	X	X
Behandling av vattenutsläpp	X	X
Avvikelse	X	X
Hantering av avvikelser	X	X
Utbildning av anställda	X	X
Säkerhet	X	X
Deltagande i förbättring av miljön	X	X
Framtida utsikter	X	X

Tabell 12. Jämförelse mellan Snellman och Atria

Atria har i sin årsberättelse klargjort för sitt miljöprogram för åren 2009-2012. Man vill förminska elförbrukningen med 9 procent fram till 2016. För att genomföra detta kommer man bl.a. att effektivisera regleringen av kylrum och kylsystem. De vill minska värmeförbrukningen i relation till produktionen genom energibesiktning och energianalys. Miljövärden ska beaktas i all förpackningsplanering och detta förverkligas genom att utveckla förpackningsenheter som passar till transportmodulerna.

12.5.1 Företagens egna åsikter

Vid Snellman tycker man att miljöredovisningen är något som i dagens läge hör till verksamheten, delvis kommer vissa krav på miljöredovisningen från lagen och delvis från ISO 14001. De har varje år en genomgång av miljösystemet där de får en blid över hur de har lyckats och på vilka saker som borde förbättras.

Snellman tycker att ISO 14001 är ett bra miljöledningssystem, eftersom man själv går igenom miljöriskerna och poängsätter dem. Efter denna process börjar man följa upp de risker som fått de högsta poängen. Tanken med systemet är att man hela tiden ska förbättras, med andra ord så strävar man efter en ständig förbättring.

Atria tycker att ISO 14001 är ett väsentligt verktyg för en effektiv och metodisk miljöledning. Atria har förbundit sig till principen om en kontinuerlig förbättring av miljön, vilket innebär att de identifierar miljöriskerna och miljökonsekvenserna i verksamheten och fastställer målen utgående från dessa. För att förverkliga miljömålen utarbetar Atria miljöprogram för en treårs period. Atria tycker att miljörapporteringen fungerar bra i alla länder som de finns i eftersom rapporteringen grundar sig på GRI:s (Global Reporting Initiative) riktlinjer.

Snellman har ett avvikelseprogram inbyggt i e-post programmet, så att alla har tillgång till det. När en avvikelse uppstår dokumenteras den i programmet och överförs till den person som ansvarar för saken. Den ansvariga ger en förklaring på vad som har skett samt en åtgärdsplan för att undvika att samma fel sker på nytt. Efteråt överförs avvikelserna till kvalitetschefen som godkänner åtgärden eller begär ett vidare utlåtande om saken. Efter att avvikelserna blivit godkända överförs de till ett arkiv för att kunna följa upp avvikelserna i efterhand och kontrollera att åtgärder verkligen har blivit utförda och medfört förbättringar.

Vid Atria har de bestämda procedurer och ansvariga personer för alla typer av avvikelser, som företaget har bedömt som risker. Alla miljöavvikelser rapporteras och hanteras först i den lokala miljöstyrningsgruppen och vid behov i ledningsgruppen.

Vid Snellman har gruppen som utvärderar miljöriskerna fått en specialskolning. Arbetsledningen har också fått extra skolning och produktionspersonalen får skolning genom det årliga skolningsprogrammet som är uppgjort inom egenkontrollprogrammet. Miljöfrågorna har fått skilt uppgjort skolningsmaterial.

Atria sätter upp tydliga miljömål för de olika arbetsenheterna. Medarbetarna informeras om vilken roll de har i arbetet för att uppnå Atrias miljömål, och får på så sätt ett stort inflytande i företagets miljöprestanda. Atria har ett skilt skolningsmaterial som behandlar miljöfrågor och ordnar vid behov tillfällen för miljöskolning.

Snellman har under senare år arbetat mycket med att minska på energi- och vattenförbrukning. De har installerat värmeåtervinningspumpar på utgående avloppsvatten och spillvärme från kylkondensatorerna har kunnat användas som värme som annars skulle ha gått i spillo. Med hjälp av värmepumparna har oljeförbrukningen minskat med 500 ton per år och de planerar på att i framtiden kunna klara sig helt utan olja. Snellmans egen personal och städpersonal får ständig skolning för att undvika att onödigt avfall hamnar i avloppsvattnet. Avloppsvattnets kvalitet följs upp kontinuerligt. Snellman har också ett projekt på gång där man vill minska på kör kilometrarna genom planering av inkommande slaktdjur och utgående varor från expeditionen så som fyllningsgrad i låda och efterleveranser.

Atria har som utgångspunkt för sitt miljöarbete att se till att företagets verksamhet följer all lokal miljölagstiftning. Företaget mäter även miljöpåverkan för arbetsmomenten, produkterna och tjänsterna för att senare fastställa vilken miljöpåverkan de har under olika faser i verksamhetskedjan. Atria har offentligt åtagit sig att minska den direkta miljöpåverkan från praktiska verksamheten. Detta åtagande övervakas ständigt och optimeras därefter.

Snellman planerar i framtiden att få en deponifri anläggning, det vill säga att allt avfall går till återanvändning.

Atria kommer att fortsätta att utveckla miljörapporteringen. Rapporteringen grundar sig på GRI:s riktlinjer där ansvarsfullt företagande beaktas utgående från tre perspektiv; ekonomiskt ansvar, socialt ansvar och miljöansvar. Rapporten publiceras årligen i årsredovisningen och senare som en separat elektronisk publikation.

13 SAMMANFATTNING

Enligt min undersökning och svaren som jag har fått från mina intervjuer, kan man konstatera att miljöredovisning används i stor utsträckning även i Österbotten. Företagens storlek varierar i undersökningen och de större företagen har en mera omfattande miljöredovisning än de mindre. Av de företag som jag har undersökt, använde sig åtta av nio ISO 14001 som miljöledningssystem. ISO 14001 verkar vara det mest populära miljöledningssystemet även i resten av Finland.

EMAS har ännu inte slagit igenom som miljöredovisningssystem i Finland. Det är endast de största bolagen som använder sig av detta, som till exempel Nokian Renkaat Oyj.

Företagen som jag har undersökt gav bra svar på mina frågor men tog väldigt lång tid på sig att svara. De företag i Österbotten som levererar hus var inte intresserade av att ställa upp på intervjuer, därav orsaken till att jag har endast ett företag med i den branschen.

Efter att jag har gjort min undersökning, kan jag konstatera att företagen har väldigt bra information i sina årsberättelser om miljöredovisningen i företagen. De större företagen har mera information om miljön än de mindre företagen.

Inom eldistributionsbranschen har båda företagen redovisat för hur mycket energi, vatten och material som blivit förbrukat. Båda företagen kommer att jobba med att vidare utveckla sina miljöledningssystem. Vid Vasa Elektriska tycker man att det är viktigt att öka miljövänligheten inom elproduktionen.

Avfallshanteringsbranschen har de hårdaste kraven på sig när de gäller miljöredovisning men de hade även den bästa informationen i årsberättelsen. I de punkter som jag har undersökt var det endast en punkt som dom inte hade och det var en skild miljörapport, vilket man inte heller behöver ha om man inte vill. De två företagen i den branschen hade inte heller några planer på att börja göra en

skild miljörapport eftersom de ansåg att nuvarande system att ha den i årsberättelsen når ut till mera.

I transportbranschen redovisar man för hur mycket utsläpp fordonen orsakar. Företag i inom transportbranschen använder sig av euro-systemet vilket innebär att det kommer att finnas mera miljövänliga transportfordon i framtiden. I transportbranschen lägger man även stor vikt vid utbildningen av chaufförerna. De två företag jag undersökte redovisade för materialanvändningen i företagen, Scandic Trans hade till och med specificerat vilken typ av avfall de hade under 2009.

Simons Element var det enda företaget som inte hade ett miljöledningssystem ännu, men hade planer på att införa ett internt miljöledningssystem inom de kommande fem åren. Fast de inte hade något miljöledningssystem bidrog de till en bättre miljö genom att återvinna material från produktionen.

De företag jag har undersökt inom livsmedelsbranschen är två stora företag. Miljöredovisningen är mera omfattande i dessa två företag, till exempel avvikelshanteringen vid Snellman var på en väldigt hög nivå. Både Snellman och Atria har speciella grupper som utvärderar miljörisker. Dessa grupper har båda fått specialutbildning inom miljö. Atria hade många långsiktiga miljömål för tiden 2009-2012. Snellman satsade mycket på att minska vatten- och energiförbrukningen och hade även planer på att minska på kör kilometrarna vid inkommande slaktdjur och utgående varor genom bättre planering.

Efter min undersökning kan jag konstatera att miljöredovisningen varierar i branscherna. I transportbranschen redovisar man för andra saker än vad till exempel livsmedelsbranschen gör. Alla branscherna har en typ av miljöredovisning men dess omfattning varierar.

Trovärdigheten i undersökningen anser jag vara hög, även om företagen själva valt vilken miljöinformation de tar upp i årsberättelsen. Även i intervju svaren har de själva valt hur mycket de berättar om deras miljöredovisning. Vissa gav utförligare svar än andra.

Som förslag till fortsatt forskning kunde man göra en undersökning som fokuserar endast på ISO 14001 eftersom det var det mest populära miljöledningssystemet bland företagen.

KÄLLFÖRTECKNING

Ahola Transport miljörapport 2009

Atria Abp årsberättelse 2009

Bengs, Leif, kvalitetschef 04.11.2010. Scandic Trans Ab. Korsholm. Intervju.

Bergström Sören, Catasús Bino, Ljungdahl Fredrik, Miljöredovisning, Liber Ab, Malmö 1998

Bokföringsnämndens allmänna anvisningar om redovisning, värdering och lämnande av upplysningar om miljöaspekter i årsbokslut 24.10.2006. [online] [Hänvisning 06.10.2010] Tillgängligt i form av www-dokument:
<URL: <http://ktm.elinar.fi/ktm/fin/kirjanpi.nsf/Yleisohjeruotsi?openView>>

Ekorosk årsberättelse 2009

EMAS EU:s miljölednings och revisionsordning. EMAS easy för små och medelstora företag. [online] [Hänvisning 04.10.2010] Tillgängligt i form av www-dokument:<URL: <http://www.emas.se/EMAS-Easy/om/Arbetssatt/>>

Enell-Ost, Camilla, miljöingenjör 12.11.2010. Ekorosk Ab. Jakobstad. Intervju.

Finlands miljöcentral. EMAS i praktiken. Uppdaterad 22.02.2010. [online] [Hänvisning 28.03.2010] Tillgängligt i form av www-dokument:
<URL: <http://www.miljo.fi/default.asp?contentid=352870&lan=SV>>

Hirvelä, Anne, quality engineer. 22.11.2010. Atria Abp. Seinäjoki. Intervju.

Ingerström, Daniel, miljösamordnare 21.11.2010. Ahola Transport Ab. Karleby. Intervju.

IUCN. The World Conservation Union Environmental accounting: What's it all about. [online] [Hänvisning 02.10.2010] Tillgängligt i www-dokument:
<URL: www.unpei.org/PDF/.../Environmental-accounting.pdf>

Kauppalehti.fi. [online] [Hänvisning 01.11.2010] Tillgängligt i www-dokument:
<URL: <http://www.kauppalehti.fi/yritykset/yritys/oy+snellman+ab/01816765>>

Kauppalehti.fi. [online] [Hänvisning 01.11.2010] Tillgängligt i www-dokument:
<URL:<http://www.kauppalehti.fi/yritykset/yritys/oy+simons+element+ab/06467322>>

Lag om utsläppshandel 683/2004. [online] [Hänvisning 06.10.2010] Tillgängligt i form av www-dokument:
<URL: <http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2004/20040683>>

Linna, Hannu, VD 12.11.2010. Vasa Elektriska Oy. Vasa. Intervju.

Miljöledningsguiden, Studentlitteratur, Lund 1997

Miljöskyddsförordning 18.2.2000/169. [online] [Hänvisning 03.03.2010] Tillgängligt i www-dokument:
<URL:[http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2000/20000169?search\[type\]=pika&search\[pika\]=milj%C3%B6skyddsf%C3%B6rordning](http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2000/20000169?search[type]=pika&search[pika]=milj%C3%B6skyddsf%C3%B6rordning)>

Miljöskyddslag 4.2.2000/86. [online] [Hänvisning 03.03.2010] Tillgängligt i www-dokument:<URL: <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2000/20000086>>

Mittnordenkommittén. EcoStart - lätt miljöcertifieringssystem. [online] [Hänvisning 05.10.2010] Tillgängligt i form av www-dokument:
<URL:<http://www.mittnorden.net/svenska/verksamhet/projekt/promidnord/promidnord/aktiviteter/ekokonkurrenskraft/ecostart.4.20c1a84f109cb1b78248000403.html>>

Peltoniemi, Ann-Sofie, ekonomichef 08.11.2010. Alholmens Kraft Ab. Jakobstad. Intervju.

Penttinen-Källroos, Johanna, miljöingenjör 11.11.2010 Stormossen Ab. Korsholm. Intervju.

Regeringskansliet. FN:s miljöprogram UNEP. [online] Uppdaterad 16.07.2010.
[Hänvisning 02.10.2010] Tillgängligt i form av www-dokument:
<URL: <http://www.regeringen.se/sb/d/3413>>

Scandic Trans årsberättelse 2009

Simons, Pia, 20.11.2010. Simons Element Ab. Vörå. Intervju

Snellman, Mikael, kvalitetschef 18.11.2010. Snellman Ab. Jakobstad. Intervju.

Stormossen årsberättelse 2009

Summary of requirements for ISO 14001:2004. [online] Uppdaterad 24.02.2005.
[Hänvisning 02.10.2010] Tillgängligt i form av www-dokument: <URL:
www.fs.fed.us/ems/includes/sum_ems_elements.pdf>

Vasabladet. Finland en allt större miljöbov. [online] Uppdaterad 14.10.2010.
[Hänvisning 14.10.2010] Tillgänglig i form av www-dokument:
<URL: <http://www.vasabladet.fi/Story/?linkID=129470>>

Yritys-Suomi. Det förenklade miljöledningssystemet Eco Start. [online]
[Hänvisning 06.10.2010] Tillgängligt i form av www-dokument:
<URL:<http://www.yrityssuomi.fi/default.aspx?contentid=26660#EcoStartkevennettyymp%C3%A4rist%C3%B6j%C3%A4rjestelm%C3%A4>>

Yritys-Suomi. Miljösystemet EMAS Easy. [online] [Hänvisning 05.10.2010]
Tillgängligt i form av www-dokument:
<URL:<http://www.yrityssuomi.fi/default.aspx?contentid=26660#EMASEasykevennettyymp%C3%A4rist%C3%B6j%C3%A4rjestelm%C3%A4>>

BILAGA 1

Intervjufrågor till företagen:

Hur upplever ni miljöredovisning?

Är det svårt att efterleva kraven för ISO 14001 eller tycker ni att det är ett bra miljöledningssystem att efterfölja?

Hur hanterar ni avvikelser?

Hur utbildar ni er personal i miljöfrågor?

På vilket sätt deltar ni i att förbättra miljön (dagliga rutiner och mera långsiktiga mål)?

Vad tycker ni om Eurosystemet? (fråga endast till transportbolagen)

Vad har ni för kommande planer när det gäller miljöredovisning?

Har ni funderat på att börja göra en skild miljörapport istället för att ha den i årsberättelsen?